

SOCIALISTISCHE PARTIJ EN V.B.

1. DE BEGINPERIODE VAN DE BELGISCHE WERKLIEDENPARTIJ : 1885-1914.

De Belgische Werkliedenpartij (BWP) werd opgericht in 1885 : op dat ogenblik was zij niet meer dan de bundeling van een aantal bestaande arbeidersverenigingen van zeer uiteenlopende aard (politieke kringen, vakbonden, ziekenfondsen, coöperaties...). Uit deze arbeidersverenigingen klonken eisen inzake taalstrijd : vernederlandsing van de rechtspraak, gelijke rechten voor Vlamingen en Walen, publikatie van de bestuurlijke en staatkundige uitgaven in beide landstalen en verplichte tweetaligheid voor 's lands openbare diensten. In 1859 waren er bij de huldiging te Brussel van de Grievencommissie Gentse arbeiders aanwezig en op de Vlaamsche Landdag van 24 november 1867 (Brussel) waren de arbeiders vertegenwoordigd door F. Bilen, J. de Ridder en E. Moyson. Vooral deze laatste paarde zijn flamingantisch-Nederlandse gezindheid aan socialistische belangstelling. In Antwerpen was het Ph. Coenen die beide richtingen aanhing en in Brussel C. de Paepe. Sinds 1868 echter kwam er bij de socialisten een zekere vervreemding van de Vlaamse gedachte : de flaminganten, meestal stammend uit de kleine burgerij of ambachtswereld, zagen het sociaal probleem niet zo scherp als de opkomende socialisten. V. Buurman sprak in 1869 zelfs van de „kleingeestigheid van de vlaamschgezindheid”.

De stichters van de BWP kwamen vooral uit het Brusselse en Vlaamse landsgedeelte (m.n. Gent). Wallonië was bij de stichting slechts zwak vertegenwoordigd en dit ondanks de veel verder doorgedreven industrialisering in deze gewesten. (De

verklaring voor deze paradox zou hierin gezocht kunnen worden, dat de Waalse arbeidersmassa nog sterk onder de invloed stond van de denkbeelden van de Eerste Internationale, nl. afwijzing van politieke actie, terwijl de Vlaamse en Brusselse militanten meer het Duitse sociaal-democratische voorbeeld voor ogen stond: oplossing van het arbeidersprobleem langs parlementaire weg). Ondanks dit aanvankelijk Vlaamse overwicht in de BWP en de verstrengeling vóór 1885 van Vlaamse en socialistische beweging, nam deze partij - zeker de eerste decennia van haar bestaan - geen dynamische positie in binnen de V.B. De oorzaken hiervan zijn zeer complex. Het karakter van de V.B. droeg er waarschijnlijk het hare toe bij. Vanwege de BWP is evenwel in dit verband haar specifieke organisatievorm een belangrijke reden: aan de basis van de socialistische beweging in België lagen de verbruikerscoöperaties en niet - zoals in Duitsland bijvoorbeeld - een geheel van politieke organisaties. Deze coöperaties beoogden - veel meer dan de politieke kringen of zelfs de vakbonden - uitsluitend de materiële lotsverbetering van de arbeidersklasse door haar consumentenbelangen te verdedigen; de klassenstrijd was hun in feite vreemd. Het waren deze coöperaties die de partij financierden, die de vakbonden bijstonden in geval van staking. Het was dan ook normaal dat zij in de meeste steden of gemeenten de kern vormden van de socialistische beweging, dat zich om hen heen de ziekenfondsen, vakbonden en politieke kringen groepeerden. Deze politieke kringen waren trouwens vóór 1914 vrij onbelangrijk, zowel kwantitatief als qua ideologische inbreng; in feite bestonden ze alleen in enkele grote steden (Brussel, Gent, Antwerpen, Luik). Deze organisatievorm verklaart in grote mate het pragmatisme van de BWP, haar bijna exclusieve belangstelling voor de materiële lotsverbetering van de arbeiders. Zij had als gevolg dat in de BWP niet alleen weinig plaats was voor ideologische discussies (in tegenstelling tot Duitsland en Nederland bijvoorbeeld), maar ook dat relatief weinig aandacht besteed werd aan het klassebewust maken van de arbeiders, aan hun geestelijke verheffing, aan de arbeidersopvoeding (toen één van de belangrijkste actiepunten van de radicale socialisten). Dit had onvermijdelijk zijn weerslag op de verhouding tussen Vlaamse en socialistische beweging. Het was begrijpelijk dat coöperaties, vakbonden en ziekenfondsen die relatie niet - of onvoldoende - zagen. De leemte van politieke kringen zorgde voor de rest.

Daarbij kwam nog dat, naarmate de BWP zich verder ontwikkelde, haar zwaartepunt zich verlegde naar het Waalse industriebekken en naar Brussel: het duurde tot na de Eerste Wereldoorlog, voordat het socialisme te Antwerpen een factor van betekenis werd, Brussel was al bij de eeuwwisseling een overwegend Franstalige stad, en te Gent, het enige centrum van het socialisme in Vlaanderen in die jaren, hadden de socialisten weinig interesse voor de Vlaamse eisen: de specifieke rol van E. Anseele kan hiervoor in grote mate aansprakelijk worden gesteld, samen met het monopolie van de coöperatie Vooruit in het Gentse socialisme: ondanks zijn flamingantisch verleden stond E. Anseele als partijpoliticus vreemd tegenover het Vlaamse vraagstuk. Deze verlegging van het zwaartepunt van het Belgische socialisme naar het Zuiden had boven-

PROGRAMMA EN STATUTEN DER BELGISCHE WERKERSPARTIJ

PROGRAMMA

Inleiding

Er is tusschen de Werkliedenverenigingen des lands eene *Partij* gesticht, voor doel hebbende de werklieden hunne politieke rechten te doen bekomen, alsmede het stof-felijk welzijn, waarvan zij tot hier toe beroofd zijn geweest.

Aangezien de werklieden deze rechten en dit welzijn niet kunnen verkrijgen dan door eigen krachten, zal de *Partij* uitsluitelijk uit Werkliedenverenigingen samengesteld zijn; Aangezien de werklieden te kampen hebben tegen ziekten, werkgebrek en voor hun loon, zal de *Partij* trachten de reeds tot dit doel gestichte Vereenigingen de meeste voordeelen te doen genieten en er te stichten in de lokaliteiten waar er nog geene bestaan;

Aangezien de werklieden, zooals iedereen, recht hebben aan de meest mogelijke vrijheid, aan eene uitgebreide geleerdheid, aan eene goede opvoeding en aan al de genoegens der hoogste beschaving, zal de *Partij* zich opleggen dit doel te bereiken;

Aangezien de werklieden, niettegenstaande al hunne opofferingen, geene pensioenkassen, noch hulpkassen voor verminkten, noch ziekenbeurzen kunnen inrichten, rijk genoeg voor alle oude werklieden een pensioen te verleen en voor behoorlijk alle behoeftige zieken te ondersteunen;

Aangezien de meerderheid der werklieden niets bezit van het gereedschap van landbouw en nijverheid; dat zij hoegenaamd niets te zeggen heeft in fabrieken, mijnen en werk-

huizen, en voor die reden onmachtig en ontwapend is tegen alle krisissen die haar zoo woedend teisterd;

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

II. Huishoudkundig deel

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

I. Politiek deel

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

den Staat, der provincie en gemeente. Voltooiing des onderwijs door scholen voor volwassenen.

dien als onrechtstreeks gevolg dat in de BWP de Frans-socialistische invloeden sterker werden, met name het anarcho-syndicalisme, de idee van algemene staking, en dit ten koste van het marxisme, dat de nadruk legde op politieke actie en dat tegelijkertijd - meer dan het Franse socialisme - opstond voor de politieke en intellectuele vorming van de arbeiders. Op die manier ging een aanknopingspunt met de V.B. verloren.

Ondanks deze geringe aandacht van de BWP voor de V.B. gedurende de eerste decennia van haar bestaan, kan niet gezegd worden dat deze partij anti-Vlaams zou zijn. Vooreerst waren er de uitlatingen van een aantal vooraanstaanden tegenover de V.B.: C. de Paepe bijvoorbeeld, één van de theoretici van het Belgisch socialisme, had in 1878 waarderend geschreven over de Vlaamse taaleisen. Politiek belangrijker was evenwel de houding van de BWP tegenover de Gelijkheidswet, de eerste parlementaire discussie over een strijdpunt van de V.B., waaraan de socialisten konden deelnemen. De verdedigers van dit voorstel vonden een goede steun bij de socialisten: niet alleen bij E. Anseele, maar ook bij E. Vandervelde. In een grote parlementaire redevoering sprak deze zich uit ten voordele van de Gelijkheidswet, waarbij hij uitvoerig het Vlaamse vraagstuk behandelde. Hij pleitte voor de realisatie van het socialistisch program terzake: „L'égalité des deux langues, avec toutes les conséquences qu'elle entraîne”, en klaagde het bestaan van de sociale taalgrens in Vlaanderen aan; tegelijkertijd legde hij verband tussen Vlaamse en democratische beweging: de opgang van deze laatste zou onvermijdelijk in het voordeel spelen van de V.B.

De houding van de socialisten tegenover de vernederlandsing van de Gentse universiteit, punt één op de Vlaamse verlanglijst vóór en na de Eerste Wereldoorlog, was - althans in het begin - minder duidelijk: E. Anseele stond hier vrij onverschillig tegenover, omdat deze kwestie volgens hem een aangelegenheid was van de burgerij, waar de arbeiders geen direct belang bij hadden. H. de Man eiste voor zich de eer op de Gentse voorman overgehaald te hebben tot het flamingantische standpunt. Het was nochtans pas vanaf het ogenblik waarop C. Huysmans aan invloed in de BWP won, dat deze positiever werd tegenover de Vlaamse eis - en tegenover de V.B. in haar geheel. Op 18 december 1910 vond de eerste volksmeeting plaats voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit, waar drie bekende politici uit de drie partijen gezamenlijk optraden, de liberaal L. Franck, de katholiek F. van Cauwelaert, en de socialist C. Huysmans. Weldra werden zij populair als de zgn. Drie Kraaiende Hanen, en organiseerden zij over het hele Vlaamse land analoge meetings. Een tweetal weken voordien had de Antwerpse federatie van de BWP een motie aangenomen voor de vernederlandsing, in maart 1911 gaf de Gentse federatie E. Anseele de opdracht het voorstel tot vernederlandsing te ondertekenen, indien de algemene raad van de BWP zich hiertegen niet zou verzetten. Enkele dagen daarna nam deze laatste stelling vóór een Vlaamse universiteit en ondertekende Anseele, samen met parlamentsleden uit de katholieke en de liberale partij, een desbetreffend wetsvoorstel. De steun van de Vlaamse socialisten aan deze eis had nochtans in de BWP enige beroering verwekt,

Januari	Februari	Mart
1. 1. 1901	1. 2. 1901	1. 3. 1901
2. 1. 1901	2. 2. 1901	2. 3. 1901
3. 1. 1901	3. 2. 1901	3. 3. 1901
4. 1. 1901	4. 2. 1901	4. 3. 1901
5. 1. 1901	5. 2. 1901	5. 3. 1901
6. 1. 1901	6. 2. 1901	6. 3. 1901
7. 1. 1901	7. 2. 1901	7. 3. 1901
8. 1. 1901	8. 2. 1901	8. 3. 1901
9. 1. 1901	9. 2. 1901	9. 3. 1901
10. 1. 1901	10. 2. 1901	10. 3. 1901
11. 1. 1901	11. 2. 1901	11. 3. 1901
12. 1. 1901	12. 2. 1901	12. 3. 1901

DAGBLAD « VOORUIT »

April	Mai
1. 4. 1901	1. 5. 1901
2. 4. 1901	2. 5. 1901
3. 4. 1901	3. 5. 1901
4. 4. 1901	4. 5. 1901
5. 4. 1901	5. 5. 1901
6. 4. 1901	6. 5. 1901
7. 4. 1901	7. 5. 1901
8. 4. 1901	8. 5. 1901
9. 4. 1901	9. 5. 1901
10. 4. 1901	10. 5. 1901
11. 4. 1901	11. 5. 1901
12. 4. 1901	12. 5. 1901

Junij	Juli
1. 6. 1901	1. 7. 1901
2. 6. 1901	2. 7. 1901
3. 6. 1901	3. 7. 1901
4. 6. 1901	4. 7. 1901
5. 6. 1901	5. 7. 1901
6. 6. 1901	6. 7. 1901
7. 6. 1901	7. 7. 1901
8. 6. 1901	8. 7. 1901
9. 6. 1901	9. 7. 1901
10. 6. 1901	10. 7. 1901
11. 6. 1901	11. 7. 1901
12. 6. 1901	12. 7. 1901

Augst	Sept
1. 8. 1901	1. 9. 1901
2. 8. 1901	2. 9. 1901
3. 8. 1901	3. 9. 1901
4. 8. 1901	4. 9. 1901
5. 8. 1901	5. 9. 1901
6. 8. 1901	6. 9. 1901
7. 8. 1901	7. 9. 1901
8. 8. 1901	8. 9. 1901
9. 8. 1901	9. 9. 1901
10. 8. 1901	10. 9. 1901
11. 8. 1901	11. 9. 1901
12. 8. 1901	12. 9. 1901

Oktober	November
1. 10. 1901	1. 11. 1901
2. 10. 1901	2. 11. 1901
3. 10. 1901	3. 11. 1901
4. 10. 1901	4. 11. 1901
5. 10. 1901	5. 11. 1901
6. 10. 1901	6. 11. 1901
7. 10. 1901	7. 11. 1901
8. 10. 1901	8. 11. 1901
9. 10. 1901	9. 11. 1901
10. 10. 1901	10. 11. 1901
11. 10. 1901	11. 11. 1901
12. 10. 1901	12. 11. 1901

WERELDOORLOG
Looft
en tergenid de
socialistische
idee en broeders
want kenne u
wacht.

WERELDOORLOG!
Finnog U moet
alleen op de
aardskies, ver
enigje op de
oers, want wie
werkt nakragt de
wereld.

1901

Wij werken voor U en onze arbeid is de bron van allen rijkdom.
Workers versienij U en werpi het ret kraem van 't kapitalisme omver.

1901

De maatschappelijke piramide volgens de Almanak van Vooruit (1901).

omdat de Waalse BWP in de realisatie ervan een aanslag zag op de Franse cultuur en de Belgische eenheidsstaat. Van deze periode af dateert overigens de Waals-socialistische reactie op de - nog schuchtere - Vlaamse machtsontplooiing en het ontstaan van de Waalse Beweging : in dit verband dient gewag gemaakt van de beroemde Lettre au Roi van de Waalse socialist J. Destrée aan Koning Albert (in 1912), waaruit de ongerustheid sprak dat de Walen hun hegemonie over Vlaanderen zouden moeten prijs geven, meer nog, dat het (toen) klerikale Vlaanderen België en Wallonië zou overheersen (de verkiezingen van 1912 hadden immers de katholieke meerderheid, die al van 1884 af bestond, eens te meer bevestigd).

2. TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG.

Echter pas tijdens en na de Eerste Wereldoorlog namen de meningsverschillen tussen Vlaamse en Waalse socialisten over de V.B. politiek belangrijke proporties aan. De basis van deze meningsverschillen lag in de verschillende houding van beide groepen tegenover het Belgische patriottisme. Tot 1914 waren de socialisten in principe internationalistisch geweest en voelden zij zich weinig verbonden met de (burgerlijke) staat. Augustus 1914 had iedereen duidelijk gemaakt dat ook de arbeiders en zelfs de socialisten wel degelijk een vaderland hadden : zij reageerden even patriottisch als de andere klassen van de bevolking. Deze gebeurtenissen hadden daarom onmiskenbaar een weerslag op de houding van de Belgische socialisten tegenover de V.B. : zij konden na 1914 een eventuele onverschilligheid of zelfs afwijzing hiertegenover niet langer verantwoorden door het socialistische internationalisme. De oorlogsgebeurtenissen maakten daarentegen duidelijk dat het „vaderland” een andere inhoud had voor Vlaamse en Waalse socia-

listen : deze laatsten schaalden zich haast kritiekloos achter de oorlogspolitiek van de Belgische regering en haar bondgenoten, identificeerden zich bijna volledig met de Belgische staat. De reactie van de Vlaamse socialisten was veel gereserveerder : hoewel ook zij de oorlogspolitiek van de regering steunden, bleven zij de internationalistische traditie van de socialistische beweging veel trouwer : de duidelijkste uiting hiervan was de politiek van C. Huysmans, sedert 1905 secretaris van de Tweede Internationale, gericht op het herstel van deze organisatie (die bij het uitbreken van de oorlog in feite uiteengevallen was), door te trachten de socialistische partijen van de oorlogvoerende landen aan de conferentietafel te brengen (de zgn. Conferentie van Stockholm, gepland voor 1917); hij kon alleen rekenen op de steun van zijn Vlaamse partijgenoten; in Waalse kringen werd hij verguisd om deze politiek, ook nog jaren na de beëindiging van de oorlog, en kreeg hij de scheldnaam van „de man van Stockholm”. Rechtstreeks hebben deze verschillende stellingnamen van Vlaamse en Waalse socialisten tegenover de plannen van de conferentie van Stockholm niets te maken met de V.B. Zij was daarentegen een onomstotelijk bewijs dat de Vlaamse socialisten zich veel minder met de Belgische staat hadden geïdentificeerd dan hun Waalse partijgenoten en juist daardoor open konden staan voor het program van de V.B. na de oorlog.

3. VAN 1919 TOT '29.

Verdere bewijzen vindt men overigens nog in de houding van de Vlaamse socialisten tegenover de na-oorlogse Belgische buitenlandse politiek, die toen sterk onder de invloed stond van Frankrijk : de Vlaamse socialisten reageerden met evenveel heftigheid als de Vlaamse katholieken en liberalen tegen het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920; zij verzetten zich eveneens zeer radicaal tegen de door Frankrijk geleide Ruhrbezetting : hierdoor namen de spanningen met hun Waalse partijgenoten onvermijdelijk toe. Al met al toonden de Vlaamse socialisten zich tijdens en na de Eerste Wereldoorlog internationalistischer dan de Walen; paradoxaal genoeg ging dit internationalisme samen met een grotere belangstelling voor de V.B. dan vóór 1914. Hiervoor zijn nog een aantal andere factoren aan te geven. Vooreerst had de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht in 1919 een democratisering van het politieke leven tot gevolg : zij betekende niet alleen een vooruitgang van het socialisme, maar ook van de V.B. Ondanks de emotionele anti-Vlaamse reacties van de Belgische machthebbers na de wapenstilstand, had de invoering van het enkelvoudig stemrecht de doodsklok geluid over het Franstalige België van 1830 : de emancipatie van de Vlaamse bevolking kon niet langer tegengehouden worden. Ook de Vlaamse socialisten hebben dit begrepen; onder invloed van de Frontbeweging droeg het flamingantisme in de jaren 1920 trouwens een duidelijk democratisch karakter. De V.B. werd een blijvende factor in het politieke leven - ondanks het feit dat een Vlaams-nationalistische partij in die tijd weinig belangrijk was.

Dat de Vlaamse socialisten onmiddellijk positief reageerden op deze belangrijke verandering in de Belgische politiek, is in grote mate toe te schrijven aan het feit dat na 1918 het zwaartepunt van het

Vlaamse socialisme van Gent naar Antwerpen verschoof, en het leiderschap van E. Anseele naar C. Huysmans. Vóór 1914 was deze gemeenteraadslid voor Brussel geweest en volksvertegenwoordiger van datzelfde arrondissement. Het grootste gedeelte van de oorlog had hij doorgebracht in Nederland, als secretaris van de Tweede Internationale; hier waren evenwel nauwe contacten ontstaan met een aantal Antwerpse voormannen, die eveneens naar Nederland of Engeland (W. Eekelers) uitgeweken waren; het was ook vanwege deze Antwerpse uitwijkingen dat C. Huysmans de meest overtuigende steun kreeg voor zijn zgn. Stockholmpolitiek. Deze zelfde politiek werd daarentegen in de Brusselse federatie ten zeerste veroordeeld - met uitzondering van de groep o.l.v. J. Jacquemotte, die later tot de oprichting van de Kommunistische Partij zou overgaan: C. Huysmans' positie in de hoofdstad was daardoor na 1918 onhoudbaar geworden. Het toeval wilde echter dat de leider van de Antwerpse federatie, dr. Terwagne, een Waalse arts, om tegengestelde redenen zichzelf onmogelijk had gemaakt in de Scheldestad: ook hij was naar Nederland uitgeweken en had daar een rabiaat pro-Belgisch en anti-internationalistisch standpunt ingenomen, waardoor tussen hem en C. Huysmans een ware vete ontstaan was; dr. Terwagne werd na de oorlog - na enige moeilijkheden - te Antwerpen vervangen door de populaire C. Huysmans. De Antwerpse federatie ging in deze jaren een periode van grote bloei tegemoet en betekende zelfs een vernieuwende factor in het Belgisch socialisme. De Antwerpse socialisten waren echter over het algemeen vrij Vlaamsgezind en beïnvloedden de andere Vlaamse federaties in die richting.

Een illustratie zowel van het non-conformisme als van het flamingantisme van de Antwerpse federatie was de coalitie die na de gemeenteraadsverkiezingen van 1921 tot stand kwam tussen vooruitstrevende en Vlaamsgezinde katholieken (o.l.v. F. van Cauwelaert als burgemeester) en de socialisten (o.l.v. C. Huysmans als schepen van onderwijs): zij bevestigde niet alleen het flamingantische karakter van de Scheldestad, maar stimuleerde bovendien een eensgezinde flamingantische politiek van Vlaamse katholieken en socialisten. Deze gebeurtenissen te Antwerpen waren - hoewel gedeeltelijk onrechtstreeks - van zeer grote betekenis voor de verdere evolutie van de V.B. De eerste jaren na de Eerste Wereldoorlog werd deze beheerst door twee strijdpunten: de amnestie-actie en de vernederlandsing van de Gentse universiteit.

De Eerste Wereldoorlog en de wapenstilstand hadden een opflakking van het Belgische patriotisme tot gevolg gehad, wat zich o.a. uitte in de strenge berechting van de activisten. Hiertegen kwam van Vlaamse zijde spoedig reactie: de amnestiebeweging ontstond. De Vlaamse socialisten waren daarbij bijzonder actief. Hiervoor zijn twee redenen te noemen: hun scepticisme tegenover het jonge Belgische patriotisme en de afwezigheid van een kloof tussen passief gebleven Vlaamse socialisten en socialistische activisten. Niet alleen hadden sommige Vlaamse socialisten aan de rand gestaan van het activisme, meer nog tijdens de oorlog had een socialistisch activisme bestaan, dat tegelijkertijd internationalistisch, pacifistisch en radicaal Vlaamsgezind was.

Te Antwerpen bestond de belangrijkste kern hiervan, die zich in 1917 georganiseerd had om het tijdschrift *De Nieuwe Tijd* en zich Minderheids-groep van de BWP-afdeling Antwerpen noemde. Deze groep vond vooral aanhang bij de socialistische Jonge Wachten, die er onder de leiding stonden van J. van Extergem. Ook buiten Antwerpen had het socialistisch activisme aanhang: bij de Jonge Wachten van Leuven, Brussel, Tienen... Numeriek was deze beweging niet erg belangrijk - zoals trouwens het activisme als zodanig nooit een grote aanhang gehad heeft - en directe gevolgen voor het socialisme in Vlaanderen heeft zij ook niet gehad, te meer doordat een groot aantal van haar leiders na de oorlog van het politieke toneel verdwenen. Onrechtstreeks maakte zij de Vlaamse socialistische leiders evenwel duidelijk dat vaak slechts een verschil in temperament of politieke onkunde of ongeduld de activisten van hen scheidde. Zij beseften bovendien dat deze mensen vaak uit goede trouw gehandeld hebben en niet als „verraders” bestempeld konden worden. Dit begrip had trouwens ook voor de Vlaamse socialisten een relatieve betekenis sedert het ogenblik waarop C. Huysmans' positie te Brussel onmogelijk gemaakt werd vanwege zijn politiek als secretaris van de Tweede Internationale.

Het was dan ook niet zo verwonderlijk dat het eerste parlementaire initiatief voor amnestie uitging van C. Huysmans, toen hij de regering - enkele maanden vóór de gemeenteraadsverkiezingen van 1921 - hierover interpelleerde. Waarschijnlijk had hij daarmee wel electorale bedoelingen, daar de kiesstrijd te Antwerpen grotendeels in het teken stond van de Vlaamse kwestie en van de oorlogspolitiek van de Antwerpse socialisten. De eensgezinde actie van de Vlaamsgezinden uit de drie partijen leidde evenwel niet tot resultaten: in 1928 was nog geen sprake van amnestie. Wel had de Kamer een desbetreffend wetsvoorstel in behandeling; het stuitte evenwel op heel wat bezwaren van Franstalige zijde. Een plotse ommekeer in deze vrij afwijzende houding, niet alleen tegenover amnestie, maar tegenover de Vlaamse eisen in het algemeen, ontstond n.a.v. de beruchte Bormsverkiezing te Antwerpen. De rol van de Antwerpse socialisten en i.c. van C. Huysmans in het succes van deze stunt is moeilijk te bepalen. De aanleiding tot deze tussentijdse verkiezing was het overlijden van een liberaal kamerlid van het arrondissement Antwerpen, voor wiens zetel geen plaatsvervanger voorhanden was. Alleen de liberalen, de communisten en de Frontpartij dienden een lijst in. Deze laatste partij wilde de nog steeds wegens activisme gevangen gehouden A. Borms kandidaat stellen.

In hoever er ruggespraak geweest is met de socialisten en of die dan weer overleg gepleegd hebben met de katholieke Vlaamsgezinden, valt moeilijk uit te maken. Dat geen van beide partijen een kandidaat tegen Borms voordroeg, wijst er wel op dat ze althans geen principiële bezwaren tegen zijn kandidatuur aanvoerden. Borms was echter onverkiesbaar en de Kamer kon bij een eventuele verkiezing zijn lijst ongeldig verklaren. In de kringen der traditionele partijen zag men de krachtmeting met een gerust hart tegemoet, wat een grote misrekening bleek te zijn. De handige propaganda van de Fronters, die Borms' kandidatuur uitbuiten als een protest tegen het uitblijven van amnestie, had

tot gevolg dat, boven alle verwachtingen, 83.000 stemmen voor Borms (60.000 was de meest optimistische schatting geweest) uitgebracht werden, tegen het advies van de socialistische en katholieke partijleidingen, die officieel tot onthouding hadden aangemaand. De Volksgazet echter had haar lezers aangeraden niet voor de liberaal te stemmen, hetgeen gemakkelijk uitgelegd kon worden als een advies voor Borms te stemmen. De liberale kandidaat P. Baelde haalde slechts 44.000 stemmen, de communisten 5.696 en slechts 56.000 kiezers stemden blanco. Dit onverwachte resultaat bleek het meest doeltreffende protest tegen het uitblijven niet alleen van amnestie, maar evenzeer van taalhervormingen. In de jaren twintig hadden de Vlaamsgezinden immers geen spectaculaire resultaten kunnen boeken.

Onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog werd de actie voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit hernomen (die in 1916 door de bezetter vernederlandst was, maatregel die onmiddellijk na de wapenstilstand teniet was gedaan). Hoewel het parlementaire initiatief tot indiening van een wetsvoorstel in die zin uitging van de Vlaamse katholieke fractie (F. van Cauwelaert), betuigden de Vlaamse socialisten meteen hun instemming met deze actie. De discussie in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, van oktober tot december 1922, was een van de meest geanimeerde in het Belgische parlement tussen beide wereldoorlogen en stelde de onenigheid tussen Walen en Vlamingen, dwars door de partijscheidingen heen, helder in het licht. Aan deze verdeeldheid ontsnapte de BWP niet en socialistische opinie en pers legden een brede belangstelling voor de kwestie aan de dag: in Wallonië bestond een sterke, vooral door J. Destrée en het Journal de Charleroi gesteunde, stroming tegen het wetsvoorstel. De Waalse socialisten stemden overigens tegen het wetsvoorstel-Van Cauwelaert. E. Vandervelde, de partijvoorzitter, koos daarentegen de zijde van de Vlamingen. Tevergeefs trachtte hij zijn Waalse partijgenoten tot het Vlaamse standpunt over te halen.

De V.B. was voor E. Vandervelde zeker maar een nevenkwestie; toch was hij genoeg principieel socialist om het rechtvaardige van een aantal Vlaamse eisen in te zien. Politieke feeling had bij bovendien voldoende om te weten dat het zijn beweging niet kon baten de Vlaamse eisen te negeren. Zijn politiek inzicht deed hem ook het succes van het Vlaamse extremisme en van de Frontpartij voorzien.

Het is bekend dat het voorstel-Van Cauwelaert - na goedkeuring door de Kamer - door de Senaat verworpen werd en aanleiding gaf tot een regeringscrisis. Een gedeeltelijke vernederlandsing (de zgn. Nolf-universiteit) zou als compromisoplossing gevonden worden. Al met al een bewijs voor de zwakheid van de posities der Vlaamsgezinden op het wetgevende vlak. Een dynamische politiek voerden de Vlaamse socialisten daarentegen op het niveau van de uitvoerende macht: de verkiezingen van 1925 waren een grote overwinning geweest voor de BWP. Na moeizame onderhandelingen kwam een socialistisch-christen-democratische coalitie tot stand, met P. Pouillet als premier en E. Vandervelde als minister van Buitenlandse Zaken. Dat het departement van Kunsten en Wetenschappen niet aan een katholiek toekwam,

was een traditie sedert 1919, maar dat dit departement toevertrouwd werd aan C. Huysmans was een bewijs voor de sterke positie van hemzelf en van zijn federatie binnen de BWP. Doordat de Waalse socialisten zich in deze regering met (overwegend Vlaamse) christen-democraten geminoriiseerd voelden, had C. Huysmans weinig ruimte en mogelijkheden de taalwetgeving uit te breiden; hij concentreerde zijn beleid daarentegen op de toepassing van de bestaande wetgeving.

Eén van zijn eerste activiteiten in die zin was het instellen van een onderzoek naar de verfransing (hij noemde het « denationalisatie ») van Vlaamse kinderen in het Brusselse: hieruit bleek dat de Brusselse scholen bij de inschrijving aan de ouders vroegen welke taal zij verkozen voor het onderwijs van hun kind in afwijking van de wet, die voorschreef dat zij moesten verklaren welke de gebruikelijke taal was; verder trad onbetwistbaar aan het licht dat een zeer groot aantal Vlaamse kinderen naar Franse scholen ging, dat er geen bijzonder onderwijs (= onderwijs dat niet van de overheid uitgaat) bestond voor Vlaamse kinderen enz. Dit onderzoek verwekte heel wat opschudding, ook bij zijn Brusselse partijgenoten; zij keurden de begroting van het ministerie van Kunsten en Wetenschappen goed uit partijtucht, maar konden hun instemming niet betuigen met het algemene beleid. Ontevredenheid, vooral in liberale kringen, lokte de minister ook uit door zijn benoemingspolitiek aan de gedeeltelijk vernederlandste Gentse universiteit: deze had hij immers niet alleen menen te moeten baseren op wetenschappelijke normen, maar ook op de eerlijke instemming van de kandidaten met het principe van Nederlandstalig hoger onderwijs. Voor de verdere uitbreiding van de Nederlandstalige Gentse universiteit waren deze benoemingen zeer belangrijk, omdat zij de kern schiepen van een Vlaams intellectueel leven.

Verder deed C. Huysmans ook nog een aantal stappen binnen het bestaande wettelijke kader tot verdere vernederlandsing van het middelbaar onderwijs.

Uit deze radicale politiek van de minister van Kunsten en Wetenschappen mag evenwel geenszins afgeleid worden dat hij een federalistische politiek zou nastreven. Integendeel, zijn bedoeling was te bewijzen dat het bestaande wettelijke kader voldoende mogelijkheden bood voor de gelijkwaardigheid van de Vlamingen aan de Walen binnen de Belgische staat. Het is echter de vraag, of de tegenkantingen die C. Huysmans als minister ontmoette, niet eerder een bewijs waren voor de ontoereikendheid van een Vlaamse taalwetgeving binnen het kader van een politiek systeem dat deze wetgeving vrij systematisch negeerde. C. Huysmans' sterke positie binnen de BWP, én zijn kwetsbaarheid als politicus bleken na het ontslag van de regering-Poullet-Vandervelde en na de onderhandelingen voor de vorming van de nationale regering-Jaspar, toen de liberalen tevergeefs zijn vervanging eisten door een Brusselse liberaal. Ook na zijn ministeriële loopbaan bleef C. Huysmans een belangrijke positie bekleden in de V.B.; een laatste hoogtepunt beleefde hij in 1929, toen hij - enkele maanden voor de verkiezingen - tussen Vlaamse en Waalse partijgenoten een akkoord tot stand wist te brengen over de taalkwestie, het zgn. Compromis des Belges (z. aldaar). In de BWP was het weliswaar

gemakkelijker tot een vergelijk te geraken, doordat er geen rekening hoefde gehouden te worden met een invloedrijke franskiljonse fractie (zoals in de katholieke en vooral in de liberale partij). Dit compromis werd gesloten tussen J. Destrée, die toen in feite het leiderschap der Waalse socialisten waarnam, en C. Huysmans, en mede-ondertekend door de meest representatieve parlementsleden, zowel van Vlaamse als van Waalse zijde.

De inhoud ervan kwam vrijwel overeen met de opvattingen die C. Huysmans tijdens en na de oorlog verdedigd had. Geconstateerd werd allereerst, dat België als een nationale en internationale noodzakelijkheid beschouwd diende te worden en dus elke propaganda, die strekte tot vorming van twee staten of tot aansluiting van Wallonië bij Frankrijk en Vlaanderen bij Nederland, rampspoedig was. Erkend werd vervolgens, dat alle officiële staatsdiensten in Vlaanderen gebruik moesten maken van het Nederlands en in Wallonië van het Frans, aangezien een tweetalig stelsel een weinig aanbevelenswaardig redmiddel was. In de derde plaats werd gewezen op de gemeentelijke en provinciale autonomie. Het zou raadzaam zijn, hetzij in elke provincie, hetzij in elke gemeente aan het algemeen kiesrecht de vrije keuze te laten omtrent het gebruik van de taal of de talen voor de betrekkingen van de overheid met het publiek. Ten vierde moesten de staatsdiensten, in de mate waarin dit overeen te brengen was met de eenheid van de administratie, gedecentraliseerd en gesplitst worden in Vlaamse en Waalse afdelingen. Ten vijfde zou een bijzondere regeling getroffen moeten worden voor de Brusselse agglomeratie volgens de wensen, door deze gemeenten uitgedrukt. Ten slotte kwamen de ondertekenaars overeen bij een eventuele uitvoering van deze bepalingen geen stelling te zullen nemen, alvorens met de partijgenoten van de andere taalgroep van gedachten te hebben gewisseld.

Het Compromis des Belges werd door de meeste Vlaamsgezinden vrij gunstig ontvangen. Op twee punten werden echter bedenkingen gemaakt: het provinciaal of gemeentelijk referendum, waardoor de taalstrijd op gemeentelijk vlak zou geraken; de grote mate van vrijheid voor de gemeenten van de Brusselse agglomeratie om het taalregime aldaar te helpen bepalen, hetgeen de positie van het Nederlands zeker niet ten goede zou komen. Uit dit Compromis bleek dat de V.B. in enkele jaren tijds een hele evolutie had doorgemaakt. De homogeniteit van Vlaanderen en Wallonië werd definitief erkend. De Vlamingen vroegen geen rechten meer voor Fransonkundigen, maar wel de volledige taalgelijkheid in België.

Op het 40ste congres van de BWP (juli 1929), dat in het teken stond van de geleden verkiezingsnederlaag, kwam ook de taalkwestie ter sprake. E. Vandervelde had alle lof voor het Compromis, waardoor Vlaamse en Waalse socialisten weer tot elkaar gebracht werden. Hij sprak zich ook uit voor culturele autonomie, omdat Vlaanderen en Wallonië over de grootst mogelijke vrijheid moesten kunnen beschikken om zich cultureel te ontwikkelen.

Naar de interventies der Waalse socialisten te oordelen, hadden zij dit Compromis goedgekeurd zonder grote geestdrift en schijnbaar eerder als tegemoetkoming aan de Vlaamse socialisten die, omdat zij rekening hadden te houden met het stij-

gend succes van de Frontpartij, ook wel een vrij radicaal programma op taalgebied naar voren moesten brengen.

Een uitvloeisel van dit Compromis was dat de taalcommissie, die door het 34ste congres was opgericht, in 1929 een taalstatuut ontwierp, dat door het 41ste congres goedgekeurd werd (Taalcommissie der B.W.P. Het Taalvraagstuk in België, z.j.). De besluiten van de taalcommissie, die een logisch uitvloeisel waren van het Compromis des Belges, schiepen de mogelijkheid voor de Vlaamse socialisten een radicaal Vlaams standpunt in te nemen, volledig binnen het kader van hun partij: zij zouden de Vlaamse eisen in de komende jaren dan ook met grote kracht verdedigen (ongetwijfeld ook deels uit oppositie-overwegingen tegen de katholiek-liberale kabinetten), waar de regering nog poogde te schipperen tussen de verlangens van Fransgezinde en Vlaamsgezinde coalitiegenoten.

In tegenstelling tot de oudere Vlaamse socialisten waren de socialistische jongeren in Vlaanderen in meerderheid zeer Vlaams- en zelfs Grootnederlandsgezind. In 1929 stichtten zij met Noordnederlandse geestverwanten het maandblad Schakels, dat gedurende enkele jaren een zo innig mogelijke culturele samenwerking tussen Noord en Zuid bepleitte en waarin het Compromis en de statuten der taalcommissie grondig besproken werden. Het valt niet te ontkennen dat men in socialistische kringen de Vlaamse kwestie was gaan beschouwen als één der brandendste vraagstukken van de Belgische politiek. Dit kwam o.m. treffend tot uiting in een reeks artikelen, in *Le Peuple* gepubliceerd door Arthur Wauters en in 1931 als brochure in het Nederlands uitgegeven onder de titel *Getuigenissen over Vlaanderen*. In deze artikelenreeks werd een zeer begrijpende houding aangenomen tegenover de V.B. en werden Vlaamse eisen volledig beaamd, o.a. de homogeniteit van Vlaanderen.

4. DE JAREN 1929-'40.

Toch ging het initiatief voor de taalwetgeving van de jaren 1929-'32 niet uit van de Vlaamse socialisten. Dit is te verklaren uit de omstandigheid dat zij van 1927 tot '35 in de oppositie waren en eerste minister Jaspar, na de verkiezingen van 1929 - die voor het eerst een belangrijk succes waren voor de Frontpartij - verklaarde dat de regering zelf het initiatief zou nemen voor de oplossing van het taalvraagstuk, te weten de algehele vernederlandsing van de Gentse universiteit onder handhaving evenwel van enkele, niet verplichte Franse leerangen, een regeling voor het lager en middelbaar onderwijs volgens het beginsel: moedertaal is onderwijstaal, waarbij de vrijheid van het gezinshoofd en de pedagogische behoeften in acht dienen te worden genomen, behandeling van een reeds ingediend wetsontwerp op het taalgebruik bij het gerecht, aanpassingmaatregelen bij de uitvoering van de taalwet op het bestuur, terwijl voor het leger de toepassing van de wet van 1928 afgewacht zou worden om zo nodig verbeteringen aan te brengen.

De taalregelingen bij gerecht en leger zouden nog een tijd op zich laten wachten; de andere regeringsprojecten werden daarentegen vrij spoedig gerealiseerd, met als eerste de vernederlandsing van de Gentse universiteit (wetsontwerp door de koning bekrachtigd op 5 april 1930). De positie van de Vlaamse socialisten tegenover deze regeringsont-

werpen werd eerder bepaald door de algemene regels van het politieke spel dan door de inhoud zelf van de regeringsvoorstellen: de traditie wil immers dat de oppositie zich bij de stemming over regeringsontwerpen - zeker indien de vertrouwenskwestie gesteld is - onthoudt of tegenstemt. Voor de goedkeuring van de taalwetten werd aan deze traditie nochtans gedeeltelijk afbreuk gedaan: de Vlaamse socialisten keurden mede het wetsontwerp op de vernederlandsing van de Gentse universiteit goed, zij onthielden zich bij de stemming op de taalwetgeving in bestuurszaken en in het lager en middelbaar onderwijs.

De minder dynamische rol van de Vlaamse socialisten in de V.B. tijdens de jaren 1930 was evenwel niet alleen toe te schrijven aan het feit dat ze in de oppositie waren (van 1921 tot '25 hadden ze immers dezelfde positie ingenomen), maar vooral aan de evolutie zelf van het politieke en economische leven in het algemeen en van de V.B. in het bijzonder.

De eerste helft van de jaren 1930 werd immers gekenmerkt door de economische crisis, die ook België niet spaarde en die een enorme stijging van het aantal werklozen tot gevolg had. Niet alleen de regeringspartijen (katholieken en liberalen) stonden zonder afdoende wapens tegenover dit nieuwe en dramatische verschijnsel, ook de BWP wist geen alternatief te bieden: deze onbeslistheid bracht het gehele politieke systeem in een gevaarlijke impasse en stimuleerde experimenten die weinig strookten met de traditie van de Westerse democratie.

Ook het Vlaams-nationalisme onderging hiervan de invloed: het belangrijkste fenomeen in die richting was de hervorming van de Frontpartij tot Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV), hervorming die een zwenking inhield naar autoritarisme (leidersprincipe) en solidarisme. Het bleek al spoedig dat het VNV een duidelijke katholieke signatuur droeg, waar voor niet-katholieken niet langer plaats was. Het godsvredebeginsel maakte plaats voor pro-katholicisme; deze verandering was één van de redenen van de overgang van de Antwerpse niet-katholieke fractievoorzitter van de Frontpartij, H. Vos, naar de BWP, na de verkiezingen van 1932. C. Huysmans had een groot aandeel gehad in deze overgang van H. Vos; tussen beide politici bestond al enkele jaren een hechte band (die waarschijnlijk een grote invloed heeft gehad op de Bormsverkiezing). Deze gebeurtenis had echter slechts een geringe politieke weerklank: H. Vos vertegenwoordigde alleen zichzelf, hij verwierf nooit een sterke positie in de BWP, daarnaast was hij te intellectuaal om een politieke machtspositie na te streven; zowel in de Frontpartij als in de BWP was en bleef hij een marginale figuur. Het opgeven door de Vlaams-nationalisten van het godsvredebeginsel hing samen met de verscherping van de meningsverschillen tussen katholieken en niet-katholieken en de bemoeilijking en zelfs het uiteenvallen van de samenwerking tussen christen-democraten en socialisten, die een eerste fase van realisering beleefd had tijdens de regering Pouillet-Vandervelde en voordien al door het gezamenlijk optreden van Vlaamse katholieken en socialisten in de Vlaamse kwestie. Aan katholieke zijde werd deze evolutie gekenmerkt door het uiteengroeien van conservatieven en christen-democraten. Tegen het eind van de jaren 1920 en het begin van de jaren 1930 wer-

H. de Man spreekt over het Plan van de Arbeid op het 49ste Congres van de BWP (Brussel, oktober 1934). Achter hem van links naar rechts : F. Longville (vertaler), een onbekende, A. Spinoy (vertaler), Vienne (journalist van Le Peuple), J. Merlot sr., mevr. Brunfaut en D. Bouchery (congresvoorzitters), een onbekende, F. Brunfaut.

den in de Katholieke Unie pogingen gedaan de precare eenheid te herstellen, met het anti-socialisme als inzet. Dit kon uiteraard niet anders dan de spanningen tussen beide partijen vergroten. Een eerste hoogtepunt ervan waren de verkiezingen van 1932, die gehouden werden - voor het eerst sedert twintig jaar - rondom het thema van de schoolstrijd en het uiteenvallen van het „mystiek huwelijk” tussen F. van Cauwelaert en C. Huysmans na de gemeenteraadsverkiezingen van datzelfde jaar.

Eén van de gevolgen van deze evolutie van het Vlaams-nationalisme en de Katholieke Unie was dat het socialisme zeker in Vlaanderen, waar het een minderheidspositie innam, in het defensief gedrongen werd. Dit had onvermijdelijk zijn weerslag op de houding van de politieke partijen tegenover de V.B. : katholieken en VNV begonnen haar te monopoliseren; de Vlaamse socialisten werden als flaminganten verdacht gemaakt. Dit was des te gemakkelijker daar de BWP op dat ogenblik, nl. tot 1935, met dusdanige problemen geconfronteerd werd, dat haar in feite weinig ruimte en tijd gelaten werd zich actief in te laten met de V.B. (in de Katholieke Unie daarentegen stimuleerde de interne crisis de belangstelling voor de Vlaamse kwestie). De BWP stond machteloos tegenover de economische depressie en de sociale onlusten (de stakingen van 1932) die eruit voortvloeiden; zij werd geconfronteerd met een heftige tendensstrijd tussen revolutionairen (o.l.v. P.H. Spaak) en reformisten, waaraan pas een (voorlopig) einde kwam na de goedkeuring, in december 1933, van het Plan van de Arbeid, dat een oplossing moest geven voor de economische en politieke crisis en voor de werkloosheid. In deze situatie was weinig plaats voor actief flamingantisme. Verder was het ook zo dat de redenen die de geringe belangstelling van de BWP vóór 1914 voor culturele ontvoogding, arbeidersopvoeding en V.B. verklaarden, ook na 1918 bleven doorspelen : de economische organisaties bleven primeren binnen de BWP; ondanks de niet onaanzienlijke

toevloed van Vlaamse intellectuelen konden zij geen grote invloed uitoefenen, wegens hun vaak marginale positie (de situatie van H. Vos in dit verband is tekenend).

Dit alles verklaart enigszins waarom de BWP, zelfs toen zij in 1935 regeringsverantwoordelijkheid ging dragen (vorming van de eerste regering-Van Zeeland) weinig actief optrad in de V.B. Dit verbeterde de daaropvolgende jaren nauwelijks, omdat zowel de verdeeldheid binnen de BWP toenam, als de V.B. als dusdanig verder naar rechts evolueerde.

Vooral het eerste verschijnsel nam de laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog soms dramatische vormen aan, doordat het vaak naar buiten trad als een generatieconflict. In de eerste plaats ging het om het conflict tussen degenen die een voortzetting voorstonden van de reformistische politiek van de BQP, haar klasse- en oppositiekarakter wilden handhaven, en de voorstanders van een nieuw socialisme, dat zich kenmerkte door het opgeven van het arbeiderskarakter van de socialistische beweging en haar inschakeling in het politieke systeem (overschakeling van oppositie- naar regeringspartij). H. de Man was de geest van dit nieuw socialisme, P.H. Spaak haar spreekbuis (vgl. zijn ophefmakend interview in januari 1937 in l'Indépendance belge, waarin hij zijn Socialisme National verdedigde). Bovendien ging het conflict over België's nieuwe buitenlandse koers, nl. de in 1936 ingezette onafhankelijkheidspolitiek - als alternatief voor een nauw aanleunen bij Frankrijk.

In principe bood dit nieuwe socialisme meer aanknopingspunten met de V.B. dan een marxistisch geïnspireerd socialisme, doordat het zich richtte tot alle lagen van de bevolking, bijgevolg ook tot degenen die traditioneel ontvankelijker waren voor Vlaamse eisen dan de arbeiders, nl. het witteboorden-proletariaat en de intellectuelen, en ook doordat het meer oog had voor niet-materiële waarden dan de traditionele reformistische socialistische politiek. Dat het toch niet kwam tot een intensere wederzijdse beïnvloeding, was in grote

mate toe te schrijven aan de katholieke monopolisering van de V.B. en, meer nog, aan de federalistische stromingen hierbinnen. De stichting van het weekblad Nieuw Vlaanderen, op 16 december 1934, deed onder de katholieke Vlaamsgezinden een sterke stroming ontstaan die een hervorming van het Belgisch staatsbestel volgens het principe der territorialiteit verlangde en die zich in de daaropvolgende jaren ontwikkelde tot een politieke factor van grote betekenis. Naast een radicale Vlaamsgezindheid bepleitte het blad eveneens een hervorming van de maatschappij in corporatieve richting. Een groot aantal Vlaamsgezinde katholieken werden gecharmeerd door de standpunten van dit blad. Maar vooral na de verkiezingen van 1936, die een grote nederlaag betekenden voor de katholieke partij ten gunste van het VNV en Rex, won de federalistische stroming binnen deze partij aan kracht. Tegelijkertijd wekte de idee van concentratie tussen het VNV en de KVV (Katholieke Vlaamsche Volkspartij) - deze laatste was de Vlaamse vleugel van de Katholieke Unie na haar hervorming in 1936 - grote geestdrift bij de katholieke Vlaamsgezinden. Naast flamingantische motieven was het verlangen naar een sterk katholiek, rechts front in Vlaanderen een factor van betekenis. In de lente van 1936 was in Frankrijk de rode volksfrontregering gevormd, in juni beleefde België rumoerige stakingen; in Spanje woedde de burgeroorlog die in heel Europa een golf van sympathie voor de republikeinse of de rebellenregering opwekte, in die zin dat de socialisten en bloc de eerste steunden, de katholieken en nationalistenvan de tweede. Deze atmosfeer van toenemende tegenstellingen tussen links en rechts stimuleerde uiteraard de toenadering tussen KVV en VNV, die zijn bekrachtiging vond in het op 8 december 1936 afgesloten beginselakkoord tussen beide partijen. Het akkoord Rex-VNV, enkele maanden voordien tot stand gekomen, deed de socialistenvrezen dat het hier niet alleen ging om een „Vlaamse” Concentratie, maar ook om een pre-fascistische of althans anti-socialistische coalitie. De algemene politieke atmosfeer was overigens niet van die aard katholieken en socialistenv minder afwijzend tegenover elkaar te stemmen. De radicale afwijzing door de Vlaamse socialistenv (en liberalenv) van de Concentratie hoeft ons dan ook niet te verwonderen. Dit betekende evenwel niet dat zij zich afwendden van de V.B. als zodanig. De interne tegenstellingen binnen de BWP gingen immers samen met een zekere generatiewisseling : jongere socialistenv wonnen aan invloed; deze waren in meerderheid Vlaamsgezind, ook omwille van hun intellectuele afkomst. De vernieuwing van de BWP, door toedoen van H. de Man en zijn Plan van de Arbeid, had eveneens een versterking van het Vlaamsgezinde element binnen de BWP in de hand gewerkt. Hij zelf stond overigens open voor de Vlaamse kwestie - hoewel zij niet binnen zijn directe belangstellingssfeer viel. Beide elementenv, reactie tegen de Vlaamsche Concentratie en versterking van het Vlaamsgezinde element binnen de BWP, vormden de aanleiding tot de organisatie op 20-21 maart 1937 van het Eerste Vlaams Socialistisch Congres; de atmosfeer van deze bijeenkomst was eerder academisch dan politiek : dit bleek niet alleen uit de samenstelling van het beschermcomité (C. Huysmans, H. de Man, A. Vermeylen, J. Kuy-

Het Vlaamsch socialistisch Kongres

op Zaterdag 20 en Zondag 21 Maart
te Antwerpen

Het Vlaamsch kongres waaraan gansch het militante Vlaanderen en alle socialistische kultureele krachten zullen deelnemen, wordt gehouden in de mooie lokalen van de Algemeene Centrale van B.A. en G.V. Van Arteveldestraat, 17, te Antwerpen.

Het kongres zal aanvangen Zaterdag 20 Maart te 3 uur met een inleidingsrede van den voorzitter, Camille Huysmans. Na een korte plechtigheid zal het kongres in twee sekties gesplitst worden; de eerste zal de politieke-kultureele afdeeling vormen, de tweede de sociaal-ekonomische afdeeling.

Zondag 21 Maart worden de vergaderingen van de afdeelingen in den voormiddag voortgezet. De slotvergadering — plenumzitting — wordt Zondagnamiddag te 2 uur gehouden. Verslag zal uitgebracht worden door J. Kuypers, namens de politiek-kultureele afdeeling en door Edw. Anseele Jr. namens de sociaal-ekonomische afdeeling. Nadien zullen de volgende referaten gehouden worden:

A. Vermeulen : De kritiek der Vlaamsche beweging.

H. Vos : De democratische traditie van Vlaanderen.

*H. de Man : De ekonomische en sociale toekomst
van Vlaanderen.*

*De slotrede wordt gehouden door den gemeenen
Voorzitter : C. HUYSMANS.*

Zooals vroeger reeds gemeld, kunnen alle belangstellenden aanvragen om deel te nemen aan dit kongres. De vraag moet gesteld worden aan de Arrondissementssekretarissen, ofwel op het partijsekretariaat der E. W. P. Soc. Volkshuis, Jozef Stevensstraat, 17, Brussel.

De dagen van 20 en 21 Maart beloven hoogdagen te worden van het Vlaamsch socialisme !

Het Eerste Vlaamsch Socialistisch Congres van 1937.

pers, W. Pée, J. Rens, G. Schmook, A. de Block), maar meer nog uit de sprekerslijst, de behandelde onderwerpen en de deelneming aan het kongres : het was een aangelegenheid van socialistische intellectuelen, niet van Vlaamse vakbonds-, ziekenfonds- of coöperatieafgevaardigden, waaruit zou kunnen worden afgeleid dat de bedoeling van het kongres veeleer een manifestatie van Vlaams-socialistische aanwezigheid was tegenover de Vlaamsgezinden uit andere partijen, dan een politieke stellingname tegenover Waalse en Brusselse partijenoten. Twee thema's beheersten het kongres : de beklemtoning van het democratische en Vlaamse karakter van de V.B. en de afwijzing van het federalisme ten gunste van de „culturele autonomie”. In België werd deze slogan al vóór 1914 gelanceerd door C. Huysmans, zich inspirerend aan het werk van de befaamde Oostenrijkse socialist Otto Bauer, Die Nationalitätenfrage, waarin de oplossing van het nationaliteitenvraagstuk in de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie volgens deze procedure voorgesteld werd. C. Huysmans deed evenwel nooit een poging de inhoud van de culturele autonomie voor België te omschrijven. Desondanks - of juist daardoor - maakte de idee, vooral bij Vlaamse socialisten, furore. Het was immers duidelijk dat zij van federalisme weinig verwachtten, gezien hun minderheidspositie in Vlaanderen; culturele autonomie leek hun daarentegen een eervol compromis. In de laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog zouden zij ijveren voor haar realisatie door een splitsing van het departement van Onderwijs voor te staan.

De gespannen internationale atmosfeer en de algemene politieke instabiliteit hadden echter tot gevolg dat de Vlaamse problematiek, die van 1928 af het politieke toneel beheerst had, enigszins naar de achtergrond verschoven werd tijdens de laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog. Desondanks werden de Vlaamse politici niet passief op dit vlak.

Vooreerst was er de amnestieactie, die de Vlaamse Concentratie als eerste programmapunt had afgekondigd en waarvoor in 1936 en '37 een campagne gevoerd werd. De regering, waarin de BWP vertegenwoordigd was, diende zelf een ontwerp in; hierover ontstond grote beroering, vooral van liberale zijde. De Vlaamse socialisten waren overtuigde voorstanders en verdedigers van het ontwerp, hoewel ze hierdoor in conflict kwamen met hun Waalse partijgenoten. Ook op andere terreinen deed zich hetzelfde verschijnsel voor dat de Vlaamse socialisten niet het initiatief namen in het stellen van Vlaamse eisen, maar deze wel steunden, wanneer ze rijp waren voor politieke discussie. Dit gold bijvoorbeeld voor de discussie van het regeringsontwerp betreffende het taalgebruik in het leger van 1937, dat voorzag in de vervanging van de wet van 1928.

Ten slotte dient melding gemaakt te worden van het beleid van P.H. Spaak tegenover de Vlaamse kwestie tijdens zijn premierschap; hij kon zeker niet verdacht worden van flamingantisme, maar zowel de politieke conjunctuur als wijs of handig staatsmanschap brachten hem ertoe steun te verlenen aan bepaalde Vlaamse eisen: hij sloot een „wapenstilstand” met F. Grammens, die op zeer originele en humoristische wijze ijverde voor de toepassing van de taalwetten, nl. door het overschilderen van straatnaambordjes die niet conform waren met de taalwetten, en stimuleerde de toepassing van de taalwetten door deze man de hand boven het hoofd te houden. Hierdoor haalde hij zich uiteraard scherpe kritiek en zelfs tegenwerking op de hals in Franssprekende en Waalse milieus. Enkele maanden daarna was zijn pro-Vlaamse houding in de zaak-Martens bovendien aanleiding tot het ontslag van zijn regering: de liberalen, gesteund door patriottische verenigingen, hadden zich verzet tegen de benoeming van de ex-activist dr. A. Martens als lid van de pas opgerichte Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde. P.H. Spaak daarentegen hield het been stijf en bleef dr. Martens steunen. Dit betekende de dood van zijn regering; een compromis bleek immers onmogelijk, doordat - over de zaak-Martens heen - de discussie gevoerd werd over de culturele autonomie en de onbevoegdheid van de Franssprekenden zich in te laten met specifiek-Vlaamse kwesties. Toen verscheen een opzienbarende verklaring, het zgn. Manifest van Antwerpen (z. aldaar), opgesteld door L. Craeybeckx en begin februari 1939 uitgegeven door F. van Cauwelaert en C. Huysmans. Het was nog ondertekend door de katholieken A. Verbist, E. Maes en P.M. Orban, en de socialisten A. Vermeylen, W. Eekelers en E. Anseele jr. Na enkele voorafgaande opmerkingen waarom er amnestie moest komen en waarom het ook werkelijke amnestie moest zijn, werd aan de Walen gevraagd dat zij de benoeming van dr. Martens „zouden erkennen als een Vlaamsch feit”, waarna de ondertekenaars er nog aan toevoegden: „het is de juiste opvatting van de culturele autonomie”. In deze stellingname vormden de Vlaamse politici een blok, over de partijgrenzen heen. Dat P.H. Spaak hun zijde koos, was waarschijnlijk mede toe te schrijven aan het feit dat hij, hoewel Nederlands-onkundig, voor zijn algemeen beleid steeds veel meer steun gevonden had bij zijn Vlaamse dan bij zijn Waalse partijgenoten.

De vervroegde verkiezingen, die na het ontslag van de regering-Spaak onvermijdelijk geworden waren, stonden logischerwijze in het teken van de zaak-Martens en de culturele autonomie. Na de samenstelling van de regering-Pierlot, waartoe de BWP in september 1939, aangezet door de gespannen internationale situatie, toetrad, werd eindelijk van deze Vlaamse eis ernstig werk gemaakt. Het initiatief hiertoe ging uit van de socialistische minister van Onderwijs E. Soudan (met J. Kuypers als kabinetschef). In januari 1940 kwam zijn plan tot reorganisatie van dit departement klaar: alle Vlaamse aangelegenheden zouden door Vlamingen, alle Waalse door Walen behandeld worden, terwijl die waar politieke beginselen of gemeenschappelijke belangen bij betrokken waren, eerst aan ambtenaren van beide taalgroepen voorgelegd zouden worden. Iedere hogere ambtenaar tot het niveau van secretaris-generaal zou bijgevolg een collega van de andere taalgroep naast zich krijgen. Op 10 mei, de dag van de Duitse invasie, was deze reorganisatie nog niet uitgevoerd, met het gevolg dat zij nog meer dan twintig jaar op zich zou laten wachten.

5. DE JAREN 1940-'58.

Terwijl oorlogsgebeurtenissen in veel gevallen een bepaalde politieke evolutie forceren, betekenden zij voor de realisatie van de Vlaamse eisen, zowel in 1918 als in '45 een gevoelige vertraging: de sfeer van Belgisch patriottisme, logisch gevolg van de militaire overwinning, is uiteraard geen gunstige basis voor de uitbreiding van de V.B. Dit bleek in 1918 en, meer nog, in 1945. Op 28 juni 1940 verklaarde H. de Man, toen partijvoorzitter van de BWP, de partij voor ontbonden, maar spoorde de socialistische militanten aan hun activiteiten voort te zetten in de economische organisaties van de BWP (zienkenfondsen, coöperaties, vakbonden); hij drong er bij zijn partijleden op aan geen weerstand te bieden aan de bezetter (op dat ogenblik dacht trouwens een kleine minderheid aan verzet; Duitsland scheen de oorlog gewonnen te hebben). Na enkele maanden werden stappen gedaan tot oprichting van een eenheidsvakverbond uit de bestaande socialistische, christelijke en liberale vakbonden: H. de Man speelde een actieve rol in de oprichting van de Unie voor Hand- en Geestesarbeiders (UHGA), die echter mislukte. Van het najaar 1940 af kwam de tegenstand in socialistische kringen tegen de oorlogspolitiek van H. de Man langzaam op gang. Een clandestiene Belgische Socialistische Partij (BSP) begon zich te organiseren. Zij was uiteraard anti-Leopoldistisch, omdat de koning mede verantwoordelijk gesteld werd voor de afwachtende houding van een aantal Belgische politieke kringen. Dit verklaart de strenge houding van de BSP na 1945 i.v.m. zuivering en koningskwestie.

Terwijl onmiddellijk na de wapenstilstand van 1918 de partijstrijd relatief zwak was en de Union Sacrée het politieke leven beheerste (tot 1920-'21) - een omstandigheid die ook de samenwerking tussen Vlaamse politici van verschillende partijen stimuleerde -, waren na 1944 de tegenstellingen tussen de politieke partijen bijzonder hevig. De oorzaken: de fundamentele meningsverschillen over het te voeren sociaal en economisch beleid, maar vooral de koningskwestie en de repressie. Heel Europa heeft na de Tweede Wereldoorlog een

1-mei optocht (Antwerpen 1949). Van links naar rechts : F. Detiège, L. Craeybeckx, C. Huysmans, H. Vos, W. Eekelers, J. van Eynde.

strengere zuivering gekend van echte en vermeende collaborateurs; zij was in veel landen het voorwendsel tot uitschakeling van politieke tegenstanders en beslechting van politieke veten en heeft daardoor aanleiding gegeven tot menigvuldige excessen. Zo ook in België, waar echter als specifieke kenmerken van de zuivering bovendien golden: het aanslepen van het probleem (in Frankrijk bijvoorbeeld was de repressie veel harder, maar ook korter) en de vermenging met de koningskwestie.

Hoewel geen enkele partij gespaard was geweest voor collaboratie, zou alleen de Christelijke Volkspartij (CVP) bijna onmiddellijk de „inciviekenjacht” en de te strenge berechting van collaborateurs aanklagen. Haar traditioneel royalisme, de samenstelling van haar kiezerskorps en het zwaartepunt van haar politieke macht noodzaakten haar de terugkeer van de koning te steunen en de amnestie-actie ter hand te nemen, die vooral een Vlaamse aangelegenheid was, hoewel lang niet uitsluitend (*La Libre Belgique* kwam bijvoorbeeld vaak op voor een mildere repressiepolitiek). De CVP trachtte daarom het flamingantisme te assimileren; in die zin moet haar beslissing geïnterpreteerd worden een aantal Vlaamsgezinden te coöpteren als senator, wier positie tijdens de oorlog niet steeds zeer duidelijk geweest was (V. Leemans, L. de Winter, J. Custers e.a.). In de BSP lag de situatie net andersom: onder druk van de Waalse organisaties (het Waals socialistisch congres van juni 1947 had zich uitgesproken voor federalisme) en uit vrees voor electorale successen van de Kommunistische

Partij, voerde de BSP een strenge zuiveringspolitiek, was zij radicaal anti-Leopoldistisch en - als gevolg van beide - weinig tegemoetkomend tegenover Vlaamse desiderata.

De hevige partijstrijd, eerst om de koningskwestie, daarna om de schoolkwestie, vertekende tot 1958 de V.B. : zij stond haast volledig in het teken van het repressie-probleem en de amnestie-actie en kon daardoor gemakkelijk geïdentificeerd worden met de CVP-politiek. Deze periode is in zekere zin te vergelijken met het laatste decennium vóór de Tweede Wereldoorlog : scherpe klerikaal-antiklerikale tegenstellingen, quasi-monopolisering van de V.B. door de katholieken (daarom niet steeds de CVP). In dergelijke omstandigheden werden de Vlaamse socialisten in het defensief gedrongen, gezien hun traditionele vrees voor klerikalisme en minorisering in een autonoom Vlaanderen. Hun acties in de V.B. tot 1960 waren dan ook weinig spectaculair. Vooreerst dient melding gemaakt te worden van de oprichting, op 25 november 1945, van het Vermeylefonds, aanvankelijk bedoeld als bovenpartijdige organisatie, in feite de socialis-tische tegenhanger van het katholieke Davidsfonds en het liberale Willemsfonds. Tot de initiatiefnemers behoorden A. Mussche (voorzitter), K. Jonckheere, prof. dr. Blancquaert, prof. P. de Smaele, F. Toussaint van Boelare, H. Teirlinck, J. Kuypers, prof. F. de Backer, dr. J. Broeckx, R. Herreman, G. Schmook, en de katholieken J. Boon, prof. F. Baur, dus eerder een academisch en intellectueel dan politiek gezelschap.

Het waren deze drie fondsen, die in een gemeen-

schappelijk manifest het referendumkarakter van de talentelling van 1947 aan de kaak stelden en samen met andere Vlaamse organisaties bereikten dat de uitslagen ervan niet bekend gemaakt werden. Een aantal Vlaamse socialisten (o.w. H. Fayat en L. Craeybeckx) klaagden in het parlement de wijze aan waarop de talentelling tot stand gekomen was. Het was nochtans de Vlaamse socialist P. Vermeylen, die, als minister van Binnenlandse Zaken, onder druk van zijn Waalse en Brusselse partijgenoten de betwiste resultaten publiceerde (in het Staatsblad van 10 juni 1954), maar hierop dan weer niet ter volle de bepalingen van de taalwet van 1932 deed toepassen. Dat de Vlaamse socialisten niet afwezig wilden blijven uit de V.B., ondanks haar schijnbare identificatie in die jaren met katholicisme en amnestie-actie, blijkt verder uit de organisatie van het Tweede Vlaams Socialistisch Congres te Mechelen, op 8 april 1954. De politieke weerslag van deze bijeenkomst was echter vrij gering. Het vroegere standpunt van de Vlaamse socialisten t.v.m. federalisme en culturele autonomie werd er bevestigd: de Vlaamse BSP is steeds tegenstander geweest van federalisme en zag een oplossing van de talentegenstellingen in de culturele autonomie; gepleit werd verder voor de vastlegging van de taalgrens; tegenover de repressie werd daarentegen geen soepeler stelling ingenomen.

Tot 1958 maakte de V.B. geen vooruitgang; de Vlaamse socialisten hadden weinig oog voor haar problematiek. Eén van de redenen hiervan zou kunnen zijn dat de BSP het eerste decennium na de Tweede Wereldoorlog gebukt ging onder wat genoemd zou kunnen worden: het trauma van de socialistische collaboratie. H. de Man, in 1940

partijvoorzitter, had immers gedurende de acht-tiendaagse veldtocht aan de zijde van Leopold III gestaan, had zijn partij ontbonden en de raad gegeven geen weerstand te bieden aan de bezetter. Een aantal socialisten hadden als gevolg hiervan gecollaboreerd of aan de rand van de collaboratie gestaan. De na-oorlogse BSP was het zichzelf daarom moreel verplicht niet alleen de persoon van H. de Man te veroordelen, maar ook heel zijn positieve ideologische inbreng in het socialisme en een gedeelte van zijn jonge medewerkers. Hierdoor ging een belangrijke ideologische en persoonlijke band tussen V.B. en Belgisch socialisme verloren.

6. VAN 1958 TOT NU

De afsluiting van het schoolpact hield eindelijk de mogelijkheid in tot beëindiging van de na-oorlogse periode: de partijtwisten verloren hun klerikaal-antiklerikale signatuur, ook de amnestiekwestie raakte op de achtergrond. Het politieke zwaartepunt verplaatste zich naar de communautaire tegenstellingen; de impuls hiertoe ging uit van de Waalse socialisten, door de stakingen tegen de eenheidswet van 1960-'61. De V.B. veranderde hierdoor eveneens van karakter: zij kreeg nl. een evenwaardige tegenspeelster, nl. de Waalse Beweging; na enkele jaren werd ook de Brusselse bewustwording een factor van betekenis. In het begin van de jaren 1960 waren de meest dynamische spelers op het politieke schaakbord de Vlaamse CV² en de Waalse BSP; dit gold ook voor de communautaire problematiek. Het duidelijkst trad dit aan het licht in de samenstelling en het beleid van de regering-Lefèvre-Spaak (1961-'65). Haar regeringsprogramma was een compromis tussen de sociale eisen van de Waalse BSP (w.o. fiscale hervorming,

Socialistische verkiezingsvergadering in het Hippodroompaleis te Antwerpen op 23 juni 1949 met C. Huysmans als spreker. Verder van links naar rechts: E. van Eyndonck, J. van Eynde, W. Eekelers, Fl. de Boey, Nic. Bosmans en J.B. Cornette.

De regering Lefèvre - Spaak (25 april 1961 - 24 mei 1965). Zittend (van links naar rechts) : J. Merlot, E. Leburton, P. Vermeylen, P.H. Spaak, Th. Lefèvre, P.W. Segers, A. Spinoy, A. Gilson, A. Dequae, Ch. Héger. Staande (van links naar rechts) : R. van Elslande, A. de Clerck, M. Brasseur, H. Fayat, Fr. Tielemans, L. Servais, F. Bertrand, J. Custers, M. Busiau, V. Larock.

reorganisatie van de ziekteverzekering) en de Vlaamse eisen van de Vlaamse CVP (vastlegging van de taalgrens, afschaffing van de talentelling, taalregime van de Brusselse agglomeratie, taalregeling in administratie en onderwijs, grondwetsherziening). Dat de Vlaamse BSP op dat ogenblik geen stuwende rol speelde, noch in de regeringspolitiek, noch in de V.B., is voor een deel toe te schrijven aan de radicalisering van de Waalse socialisten (successen van A. Renard en het Mouvement Populaire Wallon) in de richting van een grotere Waalse autonomie op het economische en sociale vlak, om het hoofd te bieden aan de Waalse economische moeilijkheden: het Waals socialistisch congres van maart 1962 ging duidelijk in die richting. Uit schrik voor federaliseringstendensen weigerde de Vlaamse BSP in te gaan op het verzoek van partijvoorzitter L. Collard om ook een eigen Vlaams Congres te organiseren. Eens te meer stonden de Vlaamse socialisten in het defensief, dit keer niet tegenover de Vlaamse politici uit andere partijen, maar tegenover hun Waalse partijgenoten. De taaleisen van de Vlaamse CVP steunden zij, ter gelegenheid van de discussie over de taalontwerpen van de regering-Lefèvre, echter loyaal.

Naarmate echter de regionale tegenstellingen in alle traditionele partijen toenamen, kwam de Vlaamse BSP ertoe zich onafhankelijker op te stellen: in dit verband betekende het Congres van de Vlaamse Socialistische Federaties te Klemsker-

ke, in oktober 1967, een keerpunt. Dat de Vlaamse leiding hierin een element scheen te zien voor het einde van de unitaire BSP, zou afgeleid kunnen worden uit haar jarenlang verzet tegen dit - door een gedeelte van de basis vooropgezette - initiatief. Gedeeltelijk tevergeefs trachtte zij de meest dringende Vlaamse problemen uit de weg te gaan: voor de universitaire expansie en het probleem-Leuven slaagde zij hierin, de behandeling van het probleem-Brussel kon zij niet ontwijken. Het congres koos hierin een radicaal standpunt, waardoor de verstandhouding tussen Brusselse en Vlaamse socialisten meer dan problematisch werd. Na de stakingen van de winter 1960-'61 was immers een zekere verstandhouding gegroeid tussen beide groepen; de regering-Harmel bijvoorbeeld, samengesteld na de verkiezingen van 1965, was tot stand gekomen tegen de wil van de Waalse socialisten, die zich hadden moeten neerleggen bij de Vlaams-Brusselse meerderheid. De politieke bewustwording van de Franssprekende Brusselaars, in de hand gewerkt door de taalwetten van de regering-Lefèvre, bemoeilijkte evenwel deze samenwerking. Dit trad voor het eerst onweerlegbaar aan de dag, toen F. Gelders, socialistisch burgemeester van Vilvoorde, in het voorjaar van 1967 zijn ontslag nam als voorzitter van de Brusselse federatie, omdat de voortdurende pro-Franstalige stellingnamen van de meerderheid zijn positie als Vlaams voorzitter onhoudbaar maakten. Een voorlopig hoogtepunt in het conflict tussen Vlaamse en Franstalige socialis-

ten was de aparte lijstvorming van de eerste, o.l.v. F. Gelders en H. Fayat, de zgn. Rode Leeuwen, in het arrondissement Brussel, ter gelegenheid van de verkiezingen van 1968 en de splitsing van de officieel tweetalige federatie in een confederatie, bestaande uit een Vlaamse en Franstalige federatie. Dank zij deze groeiende onafhankelijkheid van de verschillende taalgroepen binnen de BWP slaagden de Vlaamse socialistische erin het been stijf te houden inzake communautaire aangelegenheden.

Sedert de grondwetsherziening van 1970 is de boom der V.B. niet meer te herkennen in het bos van nieuwe wetgevende en grondwetgevende bepalingen, instellingen en raden. Het wordt heel moeilijk de bijdrage van de verschillende partijen tot de V.B. nog te onderkennen.

De jaren 1970 beleven wel de doorbraak van de regionalisering binnen de politieke partijen. De BSP is de laatste om deze tendens te volgen: er zijn wel twee voorzitters, maar het partijbureau is nog steeds unitair. De reden hiervoor moet wellicht niet gezocht worden in principieel unitarisme, maar eerder in de mogelijkheden en onmogelijkheden van de organisaties die deel uitmaken van de socialistische zuil, en in de verouderde structuren van de socialistische beweging.

Het lijkt niet onmogelijk dat de verkiezingsnederlaag van de BSP in Vlaanderen in 1974 een proces van verjonging en verdere federalisering zou kunnen op gang brengen. In elk geval werd in september 1974 de oprichting van een Overlegcomité der Vlaamse socialistische partijfederaties aangekondigd, dat zou bestaan uit de Vlaamse leden van het partijbureau en een afgevaardigde van elke niet in het bureau vertegenwoordigde Vlaamse federatie.

7. CONCLUSIE.

Evenals de katholieke en liberale had de socialistische partij bij haar ontstaan weinig raakvlakken met de - overigens nog zwakke - V.B. In de loop van hun ontwikkeling hebben de drie traditionele partijen dan ook met elkaar gemeen dat de Vlaamse objectieven voor hen niet essentieel waren, dat zij deze slechts in hun actieveld betrokken voor zover ze ten goede konden komen aan de globale doelstellingen van deze partij - of ze althans niet konden schaden. Dit had (en heeft) tot gevolg dat de stellingname van deze partijen tegenover de V.B. afhankelijk was van hoofdzakelijk drie factoren: haar (vermeend of feitelijk) kiezerskorps, haar organisatievorm en ten slotte de - vaag omschreven - politieke conjunctuur. Voor de socialistische partij stelt zich dan de vraag in hoeverre deze drie factoren bijdroegen tot een positieve, negatieve of onverschillige houding tegenover de V.B.

a) Kiezerskorps

Het is voldoende bekend dat de socialistische partij overwegend een arbeiderspartij was en is, terwijl de V.B. haar militanten vindt bij de zgn. „witte boorden” en intellectuelen en bij hen die betrokken zijn in een proces van sociale opgang. Deze verschillende recruteringsbasis had traditioneel een zekere distantie tussen Vlaamse en socialistische beweging als onvermijdelijk gevolg en een geringe belangstelling - van huis uit - van beide bewegingen voor elkaar. Deze vaststelling dient evenwel met zeer grote voorzichtigheid gehanteerd te worden. Vooreerst mag de onrechtstreekse bijdrage van de socialistische tot de V.B. niet onderschat

worden, in die zin dat de realisering van een aantal socialistische eisen de basis legde waarop de V.B. verder kon bouwen. De democratisering van het stemrecht bijvoorbeeld - een typisch socialistische eis - was voor de V.B. de *conditio sine qua non* om aan politieke macht te winnen. Ook op andere vlakken is de rol van het socialisme niet te onderschatten: zijn streven naar materiële lotsverbetering van de arbeiders maakte deze laatste ontvankelijker voor Vlaamse eisen. Verder kan de vraag gesteld worden in hoeverre het antiklerikalisme van de BWP, gezien als een strijd om bevrijding van de bevolking van de sociale controle, van het morele juk van de Kerk, niet heeft bijgedragen tot de ontplooiingsmogelijkheden van de V.B.: in dit verband is de actie van de BWP voor beter volksonderwijs - wat in die tijd bijna automatisch een stellingname tegen de katholieke hegemonie in die sector betekende - niet te onderschatten. Daarom is misschien wel de vraag op zijn plaats wat vóór 1914 het meest belangrijk was voor de Vlaamse ontvoogding: een Vlaamse universiteit (die op dat ogenblik een totaal andere functie had dan de huidige universiteiten) of degelijk volksonderwijs voor de brede massa van de bevolking. De flaminganten streden voor het eerste, de socialisten voor het tweede.

Naarmate de BWP (en na 1945 de BSP) haar bijna exclusieve arbeiderskarakter verloor, werd zij in principe ontvankelijker voor de V.B. Vóór 1914 was de intellectuele inbreng in het Belgisch en zeker in het Vlaams socialisme nog erg gering. Toch betekende de toetreding van een aantal intellectuelen - hoe gering ook in aantal - een grotere openheid tegenover de Vlaamse eisen, en dit in twee richtingen: een aantal Vlaamse socialistische intellectuelen onderkenden het enge verband tussen sociale beweging en V.B. en waren daardoor Vlaamsgezind uit socialistische overtuiging. C. Huysmans was een duidelijk exponent van deze richting. Een aantal anderen (o.w. H. de Man) reageerden tegen de reformistische politiek van de BWP als te uitsluitend gericht op de materiële lotsverbetering van de arbeiders en stelden daar de noodzaak tegenover de arbeiders op te voeden tot meer klassebewustzijn. Deze strekking hechtte, onder invloed van het radicale marxisme en van een aantal Nederlandse socialisten (w.o. H. Roland Holst), groot belang aan de niet-materiële aspecten van de klassenstrijd en vond op deze wijze aanknopingspunten met de V.B. Vóór 1914 was het aandeel van de intellectuelen in de BWP evenwel nog vrij gering. Dit veranderde na 1918 en vooral in de jaren 1930. Ook het exclusieve arbeiderskarakter van de BWP schijnt toen enigszins verminderd te zijn. In het Plan van de Arbeid (1933) en de daaropvolgende jaren werden alleszins resolute stappen gedaan om de BWP open te stellen voor bredere bevolkingslagen, i.z. voor „witte boorden”: in principe moest dit een positieve weerslag hebben op het flamingantisme. Uit het voorgaande kan afgeleid worden dat de Vlaamse BWP in de jaren 1930 positief stond tegenover de V.B., voor zover dit niet bemoeilijkt werd door de politieke conjunctuur (m.n. de afglijding naar „rechts”, de Vlaamse Concentratie, de interne tegenstellingen).

Na de Tweede Wereldoorlog nam het niet-arbeiders-element in de BSP onbetwistbaar toe: om diverse redenen duurde het tot na 1960 voor dit gewij-

zigde kiezerskorps een positieve invloed zou hebben op de houding van de Vlaamse BSP tegenover de V.B. : een kenmerk van de socialistische partijen in heel West-Europa na de Tweede Wereldoorlog was immers de veroudering van zijn leidersgroep en de zeer geringe „aflossing van de wacht”; zij leidde tot een discrepantie tussen partijleiding en -kiezers die negatieve gevolgen had voor de socialistische politiek in het algemeen, omdat zij een rem betekende voor vernieuwing. In België speelde dit dubbel zwaar, doordat een aantal jongere leiders geëlimineerd waren als gevolg van de oorlogsgebeurtenissen. Daar kwam nog bij dat heel de ideologische inbreng van H. de Man terzijde geschoven werd, dat het arbeiders- en marxistisch karakter van de BSP de nadruk kreeg (vgl. het Congres van de overwinning van 1945, dat het beginselprogramma van Quaregnon overnam). Deze stellingnamen betekenden onvermijdelijk een tendens tot veroudering binnen de BSP, zowel qua leidinggevend personeel, als qua ideologische en programmatische aanpak. De verhouding tussen socialistische beweging en de V.B. onderging hiervan de negatieve invloed. Daar kwam nog bij dat tot 1958 de politieke conjunctuur in haar geheel niet gunstig was voor de V.B.

b) Organisatievorm

In het voorgaande is er reeds op gewezen dat het overwicht van de economische organisaties binnen de socialistische partij één van de oorzaken was van de eenzijdige belangstelling voor de directe lotsverbetering van de arbeiders, en voor een reformistische politiek. In een dergelijk kader was weinig ruimte voor een dynamische Vlaamse politiek. Deze organisatievorm had eveneens als gevolg dat de socialistische politici hun stijging op de politieke ladder in hoofdzaak realiseerden via economische organisaties (zij waren vertegenwoordigers van de coöperaties, de vakbonden, de ziekenfondsen) en dus - zelfs in het kader van de partij - vooral de bijzondere belangen van deze organisaties meenden te moeten behartigen. Dit werkte niet alleen het reformisme in de hand, maar het verklaart ook de geringe belangstelling voor problemen die geen directe raakvlakken hadden met deze organisaties, waaronder de problemen van de V.B.

c) Politieke conjunctuur

Uit het voorgaande kan afgeleid worden dat in perioden van hevige partijstrijd, en in casu van heftige klerikaal-antiklerikale tegenstellingen, de Vlaamse socialisten meestal geen dynamische rol speelden in de V.B. : de vrees voor minorisering en voor een klerikaal Vlaanderen was in dit verband een constante in hun denken.

Alleen in perioden van relatieve „godsvrede” (1918-'30 en de periode na 1958) besteedden de Vlaamse socialisten in hun programma en actie ten volle aandacht aan de Vlaamse problematiek. Daar kwam bij dat de minderheidspositie van de Vlaamse tegenover de Waalse socialisten de eerste vaak in een moeilijke situatie plaatste : omwille van de partijeenheden waren de Vlaamse socialisten tot concessies bereid.

Nu de grondwetsherziening voltooid is, en de objectieven van de V.B. minder duidelijk geworden zijn, schijnt de BSP meer en meer de richting in te gaan van vergroting van de autonomie van de regio's. Hierin volgt zij een algemene tendens in de Belgische politiek. Juist dank zij een voorzichtige

regionalisering verschuiven de communautaire tegenstellingen naar de achtergrond.

LITERATUUR : J. Dhondt e.a., *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België* (1960); - H. Todts, *Hoop en wanhoop der vlaamsgezinden. Kroniek van de Vlaamse beweging 1944-1954*, I (1961); - *La décision politique en Belgique* (CRISP, 1965); - H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, IV (1965); - M. Claeys-van Haegendoren, *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de B.W.P. tot de Belgische parlementaire democratie van 1914 tot 1940* (1967); - H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse beweging, 1914-1939*, 4 dln. (1969); - A.W. Willemsen, *Het Vlaams Nationalisme* (1969); - M. Claeys-van Haegendoren en B. de Bakker, *Vernieuwingsmogelijkheden binnen de socialistische structuren*, in *De Nieuwe Maand* (1973, nr. 2, p. 97-118); - H. van Velthoven, *Onenigheid in de Belgische Werkliedenpartij: de Vlaamse kwestie wordt een vrije kwestie (1894-1914)*, in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* (1974, nr. 1-2, p. 123-165).

MIEKE CLAEYS-VAN HAEGENDOREN